

Nr 168.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående flyttning av Stockholms örlogsbas.

(1:a avd.)

I propositionen nr 1 (bil. 25, punkt 34) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Flyttning av Stockholms örlogsbas för budgetåret 1953/54 beräkna ett investeringsanslag av 460 000 kronor under befästningars delfond av försvarets fastighetsfond.

Sedermere har Kungl. Maj:t i propositionen nr 200, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 8 april 1953, föreslagit riksdagen besluta, att Stockholms örlogsbas skall flyttas till Stockholms södra skärgård i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i berörda statsrådsprotokoll.

I anledning av riksdagens i skrivelse 1948:369 gjorda uttalande i ämnet har Kungl. Maj:t bemyndigat chefen för försvarsdepartementet att låta verkställa utredning rörande flyttning av Stockholms örlogsstation och örlogsvarv till plats inom Stockholms skärgård. De med stöd härav tillkallade utredningsmännen — vilka antagit benämningen 1948 års örlogsbasutredning och i det följande kallas *örlogsbasutredningen* — hava till fullgörande av sitt uppdrag den 15 november 1951 avgivit betänkande med förslag angående flyttning av Stockholms örlogsbas till Stockholms södra skärgård.

Departementschefen har till en början framhållit, att statsmakterna i nära 100 år övervägt frågan om flyttning av Stockholms örlogsbas utan att något definitivt beslut fattats i vare sig ena eller andra riktningen. De förutsättningar, från vilka frågan måste bedömas, har emellertid genom händelserna under det senaste årtiondet radikalt förändrats. Tidigare ansågs i första hand organisatoriska och ekonomiska synpunkter tala för en flyttning. Därjämte framhölls önskemålet att frigöra huvudstaden från en militär anläggning, som bedömdes öka riskerna för angreppshandlingar — på senare tid främst genom flyganfall — mot

staden. Nu har den vapentekniska utvecklingen under och efter andra världskriget i förening med vunna erfarenheter om den hänsynslöshet, varmed överraskningsmomentet numera utnyttjas vid ett krigsutbrott, fått som följd att militära skäl med stor styrka talar för en utflyttning av i vart fall den del av örlogsbasen, som örlogsvarvet utgör. Kommer kriget, måste man räkna med att varvet i dess nuvarande skick utsättes för stora risker genom flyganfall, robotbombning eller insats av atombomber mot huvudstaden. Detta förhållande kan på varvets nuvarande plats icke i väsentlig grad ändras genom skyddsåtgärder, enär naturförhållandena icke medger att bergrum för fartyg, verkstäder och förråd i tillnärmelsevis tillräcklig omfattning anordnas i anslutning till den befintliga varvsanläggningen. Icke ens om närbelägna civila varv utnyttjades som annexföretag är detta möjligt. Som krigsreparationsbas är det nuvarande varvet alltså icke lämpligt, även om avståndet till flottans operationsområden hade varit mindre än vad som faktiskt är fallet.

En skyddad och användbar krigsreparationsbas inom Stockholms skärgränsområde är emellertid nödvändig för att flottan i krig skall kunna fylla sina uppgifter. Vid sådant förhållande finner departementschefen i likhet med örlogsbasutredningen det både av ekonomiska skäl och ur beredskapsynpunkt riktigast att flytta fredsvarvet och anordna det så, att det även kan tjänstgöra som krigsreparationsbas. De verkställda undersökningarna visar att en sådan förening av de båda organen är möjlig att genomföra. Den för det nya varvet föreslagna platsen, Muskö Sköldudde, synes vara för en krigsreparationsbas nära nog idealisk och för fredsdrift acceptabel. De befarade olägenheterna i form av något försämrade möjligheter till ekonomiskt lönande drift och försvårad rekrytering synes departementschefen icke vara så allvarliga att de får utgöra hinder för en utflyttning. Vad särskilt angår de uttalade farhågorna för att alltför många arbetare kommer att sluta sin anställning vid varvet, när detsamma flyttas, vill departementschefen här endast erinra om att tidpunkten, då verksamheten kan föras över till den nya anläggningen, är så avlägsen, att det icke nu är möjligt att med säkerhet bedöma denna fråga. Självfallet kommer konjunkturerna vid tiden för utflyttningen att få stor betydelse för personalens benägenhet att följa med vid flyttningen. De framförda farhågorna för att bergrumsarbetet skulle inverka menligt på rekryteringen vill departementschefen icke tillmäta alltför stor betydelse. Några hälsorisker av sådant arbete har trots ingående undersökningar icke kunnat påvisas. Det må i stället framhållas, att åtskilligt arbete, som vid det nuvarande örlogsvarvet — och vid andra varv av konventionell typ — måste utföras utomhus hurudant vädret än är, å Muskö får ske i skydd. Departementschefen ansluter sig sålunda helt till förslaget att flytta Stockholms örlogsvarv till Muskö Sköldudde och där spränga in varvets vitala delar i berget.

För örlogsstationens utflyttning talar väsentligen andra skäl. Den nuvarande stationen behöver moderniseras och rationaliseras, men utrymmet på Skeppsholmen är för litet för att man där skulle kunna tillskapa en fullt modern anläggning. Vidare bör stationen icke ligga alltför långt från varvet med tanke på samarbetet dem emellan. Även stationen bör därför enligt departementschefen utflyttas. Örlogsbasutredningens förslag att vid flyttningen uppdelas stationen efter arbetsuppgifterna så att en del överföres till det nya varvet å Muskö medan återstoden får bilda en ny örlogsstation å Berga i anslutning till de redan befintliga marina anläggningarna därstädes finner departementschefen lämpligt. Att utan sådan uppdelning överflytta stationen till Berga skulle vara ofördelaktigt särskilt med tanke på de omfattande, tids- och kostnadskrävande sjötransporter, som då skulle bli nödvändiga för att dagligen forsla personal mellan stationen och varvet. Även om i sådant fall gymnastik- och idrottsanläggning skulle kunna undvaras å Muskö — något som icke är säkert med hänsyn till den personal, som under alla förhållanden för tjänstens skull måste vara förlagd dit — kan någon nettosparning i det totala byggnadsbehovet icke påräknas. Tvärtom förefaller en nettoökning sannolik. Ytterligare kasernutrymmen skulle nämligen krävas å Berga för sådan personal, som enligt utredningens förslag skulle å Muskö inkvarteras i ändock befintliga berggrum, och anordningarna å Berga för bespisning m. m. måste ökas utan att motsvarande minskningar skulle kunna göras å Muskö.

Om örlogsvarvet och örlogsstationen sålunda flyttas till skärgården, vinner man, framhåller departementschefen vidare, också en betydande fördel av annan art: huvuddelen av Skepps- och Kastellholmarna samt av marinens områden å Djurgården frigöres för andra angelägna behov. Däremot synes det departementschefen föga troligt att utflyttningen kommer att minska riskerna för angrepp från luften mot huvudstaden.

Departementschefen ansluter sig även till örlogsbasutredningens förslag, att marindistriktets huvudförråd flyttas ut tillsammans med varvet och stationen. Däremot är departementschefen icke nu beredd att taga ställning till frågan, om marindistriktschefen med stab och förvaltningsorgan — förråden undantagna — skall kvarbli i Stockholm eller även de flyttas därifrån. Denna fråga synes departementschefen böra ytterligare utredas, lämpligen av marinledningen och organisationsnämnden tillsammans.

Det bör enligt departementschefen också ankomma på marinledningen, i erforderlig utsträckning i samarbete med organisationsnämnden, att närmare undersöka och framlägga förslag i sådana organisationsfrågor, som uppkommer genom ett beslut om utflyttning av örlogsvarvet och örlogsstationen. Departementschefen tänker då icke minst på de problem,

som föranledes av att en del av den nuvarande örlogsstationen förenas med varvet medan huvuddelen av stationen förlägges tillsammans med marinens skolor å Berga. Vid dessa undersökningar bör särskilt beaktas de möjligheter till personalbesparingar, som uppstår genom att administrationen för vissa organ kan göras gemensam.

Örlogsvarvet å Muskö m. m.

Departementschefen anser det av örlogsbasutredningen framlagda förslaget till varvsanläggning m. m. å Muskö (se propositionen s. 22—32) i det väsentliga väl utformat. Förslaget bör kunna utgöra en god grundval för ett principbeslut om utflyttningen. Genom ett sådant beslut bör ramen för anläggningens omfattning och huvuddragen för den fortsatta planläggningen fastställas. Några detaljer i utformningen bör däremot icke nu fastläsas. På Kungl. Maj:t bör ankomma att bestämma härutinnan allteftersom detaljplanläggningen fortskrider. Därvid bör i kostnadsminskande syfte eftersträvas en viss begränsning av byggnadsprogrammet.

Det är vanskligt att på förhand bedöma i vilken utsträckning muskövarvet blir konkurrenskraftigt i fråga om vissa större arbeten. Med hänsyn härtill delar departementschefen utredningens uppfattning, att försiktigheten bjuder att räkna med en viss nedgång i marinverkstädernas arbetsuppgifter och personalstyrka under fred. Departementschefen är emellertid också ense med utredningen om önskvärdheten av att utvidga fredsdriften, om sådant visar sig kunna ske med ekonomisk fördel. Då anläggningen i allt väsentligt är dimensionerad efter krigsförhållanden, kan en sådan utvidgning av fredsdriften ske utan att lokalerna i allmänhet behöver utökas. Endast beträffande vissa för fredsbud avsedda specialanordningar, t. ex. marketenteriet, kan en utökning bli behövlig. Sådana anordningar bör därför redan från början planlösas så, att en utvidgning kan ske utan svårighet.

Skall man tillvarataga alla möjligheter att göra fredsdriften ekonomisk, synes varvet icke kunna undvara en större flytdocka. Departementschefen anser därför att en sådan docka bör ingå i varvsanläggningen.

Till frågan om anordnande av en skyddad tvätt- och reparationsanstalt i anslutning till varvsanläggningen är departementschefen icke beredd att nu taga ställning. Frågan bör ytterligare övervägas.

Departementschefen ansluter sig till de av utredningen förordade principerna för bostadsfrågans lösning (se propositionen s. 35—38). De av Nynäshamns stad och Ösmo kommun gjorda utfästelserna bör genom Kungl. Maj:ts försorg godtagas. Därvid får dock framhållas, att tiden ännu icke är inne att taga ställning till frågan om den för varvspersonalen erforderliga bostadsbebyggelsens fördelning mellan staden och kommunen. Departementschefen har erfarit, att frågorna om inrättande av lasarett och gymnasium i Nynäshamn för närvarande ligger mindre gynnsamt till än när utredningen verkställde sin undersökning. En tillfredsställande lösning

av dessa och andra frågor, som kan göra de tilltänkta bostadsorterna attraktiva, är emellertid av vikt för att underlätta arbetskraftsrekryteringen vid musköanläggningen. Departementschefen förutsätter därför, att vederbörande kommunala och statliga organ samverkar för att åstadkomma gynnsamma lösningar och att statsmakterna i mån av behov lämnar sin medverkan härvid.

Vägförbindelsen mellan Muskö och fastlandet synes departementschefen böra i princip ordnas enligt utredningens förslag (se propositionen s. 40 och 41). Definitiv ställning får tagas i den ordning, som gäller för behandling av vägfrågor i allmänhet. Departementschefen delar utredningens uppfattning, att kostnaderna för erforderliga arbeten med redan befintliga allmänna vägar och gator bör bestridas av väghållaren i vanlig ordning. Vid angelägenhetsgraderingen beträffande dessa arbeten måste hänsyn tagas icke blott till det tidigare befintliga behovet av åtgärderna utan även till de ändrade förutsättningar ur trafiksynpunkt, som blir en följd av musköanläggningens tillkomst. Av samma skäl och med hänsyn till den betydelse, som den nya muskövägen får för andra trafikintressen än varvets, bör en del av anläggningskostnaderna för denna väg belasta väganslaget. Kostnadsfördelningen synes här lämpligen böra göras så, att den del av vägsträckan, som kan ingå såsom ett led i en eventuell omläggning av länshuvudväg 143, bekostas av väganslag medan återstoden av nyanläggningskostnaden påföres varvet.

Utredningen anser att kronan bör bära en del av kostnaderna för personaltransporterna till och från musköanläggningen. Frågan om de allmänna principer enligt vilka kronans bidrag bör utgå i dylika fall är för närvarande föremål för beredning inom civildepartementet. De principer, som kan komma att fastställas för andra liknande fall, synes departementschefen böra tillämpas även beträffande musköanläggningen.

De av utredningen framlagda driftskalkylerna (se propositionen s. 44—46) föranleder ingen erinran från departementschefens sida.

I samband med utflyttningen uppkommer, fortsätter departementschefen, givetvis åtskilliga personalproblem, som måste särskilt övervägas. Genom Kungl. Maj:ts försorg bör vid lämplig tidpunkt tillsättas något organ för att behandla sådana frågor. Hur detta organ skall sammansättas synes icke behöva nu diskuteras.

Den av utredningen beräknade totalkostnaden för anläggningen, 202 800 000 kronor, bör enligt departementschefen uppräknas med 30 å 35 % för att motsvara den nuvarande prisnivån. Till de av utredningen beräknade kostnaderna bör läggas jämväl flyttningsskostnader för personalen. Däremot räknar departementschefen i detta sammanhang icke med några kapitalmedelsförluster för de byggnader, som frigöres i Stockholm, liksom ej heller med kostnader för att iordningställa de frigjorda områdena. I

totalkostnaden för den nya anläggningen bör inrymmas åtminstone någon allmän marginal för oförutsedda utgifter. Departementschefen anser därför befogat att öka den av utredningen beräknade totalkostnaden med 35 %, vartill lägges kostnaden för personalens flyttning. Departementschefen räknar därför med att totalkostnaden för muskøanläggningen m. m. enligt nuvarande prisläge rör sig om 275 000 000 kronor.

Från totalkostnaden borträknar utredningen 1 600 000 kronor för redan genomförda markförvärv och 12 200 000 kronor för beslutade arbeten. Sedan denna beräkning verkställdes har ytterligare 4 500 000 kronor anvisats för markförvärv. Kostnaderna för de beslutade arbetena har stigit, varjämte i annat sammanhang förslag förelagts riksdagen att anvisa medel för budgetåret 1953/54 för påbörjande av ytterligare visst arbete, som omfattas av utredningens beräkningar. Vid bifall till detta förslag skulle den sammanlagda kostnaden för beslutade arbeten uppgå till 30 200 000 kronor och de för ändamålet anvisade medlen utgöra 16 610 000 kronor. Totalkostnaden enligt nuvarande prisläge bör alltså minskas med $(1\,600\,000 + 4\,500\,000 + 16\,610\,000 =)$ 22 710 000 kronor, varefter återstår att anvisa i runt tal 252 300 000 kronor för genomförande av örlogsvarvets utflyttning till Muskø. Härav bör — såsom förut framhållits — en mindre del bestridas av väganslag.

Örlogsstationen vid Berga m. m.

Beträffande örlogsbasutredningens förslag m. m. i denna del hänvisas till propositionen s. 52—64.

Departementschefen framhåller, att de förutsättningar i fråga om behovet av förläggningslokaler m. m. på vilka örlogsbasutredningen grundat sitt förslag i vissa avseenden förändrats sedan utredningen avgav sitt betänkande. Sålunda har flottans värnpliktsutbildning enligt beslut av 1952 års riksdag i väsentliga avseenden omlagts. Vidare har chefen för marinen framlagt förslag till ny underbefälsorganisation vid flottan, vilket förslag i annat sammanhang förelagts riksdagen. Även örlogsstationens stabs- och förvaltningsorganisation torde komma att förändras. Det är därför enligt departementschefen icke möjligt att nu i detalj taga ställning till nybyggnadsprogrammet för örlogsstationen m. m., utan detta torde böra underkastas en översyn med beaktande av numera rådande förhållanden. Vid denna översyn bör undersökas huruvida icke, eventuellt genom bättre utnyttjande av tillgängliga lokalutrymmen inom övriga marindistrikt, en viss begränsning av byggnadsprogrammet kan vinnas. Sedan översynen verkställts, bör frågan ånyo underställas riksdagens prövning.

Ehuru det sålunda icke är möjligt att nu taga slutlig ståndpunkt till byggnadsprogrammet, torde, framhåller departementschefen vidare, den av Västerhaninge kommun gjorda utfästelsen att bereda bostäder m. m. åt ut-

flyttande personal kunna genom Kungl. Maj:ts försorg godtagas. Några uppgifter om antalet behövliga bostäder kan dock givetvis icke lämnas förrän på ett senare stadium.

Departementschefen finner det tveksamt, om tjänstebostad bör uppföras för stationschefen. I samband med den här förut nämnda detaljgranskningen av byggnadsprogrammet får emellertid även enskildheterna i förslaget om tjänstebostäder närmare bedömas. Tills vidare utgår departementschefen från utredningens förslag som beräkningsgrund.

Behovet av ett särskilt organ för att behandla personalfrågor i samband med utflyttningen är icke så framträdande när det gäller stationen som i fråga om varvet. Att så är förhållandet sammanhänger delvis med att stationens fasta personal är betydligt mindre än varvets. Vidare är avståndet från Berga till Stockholm icke längre än att utflyttningen av personalen i viss utsträckning kan ske successivt, när förhållandena för den enskilde synes lämpliga. I första hand bör därför enligt departementschefen eftersträvas att lösa uppkommande frågor rörande stationens personal på ordinärt sätt.

Ehuru den förutsatta översynen av byggnadsprogrammet närmast bör föranleda en viss begränsning av detsamma, räknar departementschefen tills vidare med den av utredningen enligt prisläget sista kvartalet 1950 beräknade totalkostnaden för den nya anläggningen vid Berga, 14 300 000 kronor, ökad till 16 500 000 kronor för att möjliggöra högre standard för vissa förläggningsslokaler ävensom vissa detaljkompletteringar. Liksom beträffande varvsanläggningen bör vidare en uppräknig av totalkostnaden ske med 35 % på grund av inträffade prisstegringar m. m. Departementschefen räknar alltså med i runt tal 22 500 000 kronor som totalkostnad för den nya Berga-anläggningen enligt nuvarande prisläge. Denna kostnadsram kan dock, enligt departementschefen, icke slutligt fastställas med hänsyn till den förut nämnda översynen av förslaget.

Särskilda frågor.

Beträffande örlogsbasutredningens förslag m. m. i denna del hänvisas till propositionen s. 65—74.

Departementschefen förutsätter liksom örlogsbasutredningen att sjökarteverket tills vidare får disponera sina nuvarande lokaler å Skeppsholmen. Övriga här aktuella frågor, som berör verket, synes departementschefen icke påkalla något ställningstagande förrän resultatet av den pågående utredningen rörande vissa administrativa organisationsfrågor på sjöfartens område föreligger.

Först när utflyttningen av örlogsbasen genomförts, torde enligt departementschefens mening tiden vara inne att till övervägande upptaga frågan om Skeppsholms församlings framtida öde.

Såsom tidigare anförts är departementschefen icke nu beredd att taga ställning till frågan om marindistriktschefen med stab och förvaltningsorgan bör kvarbli i Stockholm, när örlogsbasen i övrigt flyttas därifrån. Detta medför att departementschefen icke heller kan nu taga slutlig ställning till frågan om marinens framtida utrymmesbehov å Skepps- och Kastellholmarna. I avvaktan på resultatet av de fortsatta övervägandena räknar departementschefen emellertid med att lokaler och markområden å holmarna tills vidare reserveras för marinens räkning i den omfattning, som utredningen föreslagit.

Genom örlogsbasens utflyttning frigöres betydande områden av den värdefullaste marken i landet. Några beslut om den framtida användningen av dessa områden med därå befintliga byggnader och anläggningar bör enligt departementschefens mening icke fattas, innan en grundlig och allsidig utredning verkställes rörande de olika synpunkter, som bör beaktas vid omdispositionen. En sådan utredning, som även kan bli förenad med förhandlingar med Stockholms stad och andra intressenter, bör igångsättas så snart beslut om örlogsbasens utflyttning fattats. Vid utredningsarbetet bör beaktas att starka skäl talar mot försäljning av ifrågavarande markområden, vilka torde böra i huvudsak reserveras för statliga och kulturella ändamål.

Departementschefen ansluter sig till örlogsbasutredningens uppfattning, att finansieringen av örlogsbasens utflyttning icke bör sammankopplas med en eventuell försäljning av delar av de genom utflyttningen disponibla områdena.

Vad utredningen föreslagit rörande Hårsfjärdens örlogsdepå och Fjäderholmarna föranleder ingen erinran från departementschefens sida.

Byggnadsarbetenas utförande, årliga anslag.

Beträffande örlogsbasutredningens förslag m. m. i denna del hänvisas till propositionen s. 75—78.

Såsom departementschefen redan framhållit är den nuvarande varvsanläggningen i Stockholm känslig för krigshandlingar. Med den spänning, som råder i världen, är det då, framhåller departementschefen vidare, angeläget att den nya skyddade varvsanläggningen å Muskö färdigställs så snart omständigheterna medger. Emellertid är detta företag så kostnads- och arbetskrävande, att det måste inpassas i ett större sammanhang. Den konjunkturförändring, som inträtt sedan örlogsbasutredningen slutförde sitt arbete och remissyttrandena avgavs, har ändrat arbetsmarknadsläget i en för nämnda företags igångsättande gynnsam riktning. Trots detta räknar departementschefen icke med att musköanläggningen kan färdigställas på kortare tid än 10 å 15 år så framt icke exceptionella omständigheter skulle nödvändiggöra en forcering.

Muskövarvet blir till huvudsaklig del en bergrumsanläggning. De mest omfattande statliga arbetena av liknande art — bortsett från kraftverksbyggena — omhänderhas nu av fortifikationsförvaltningen. Skulle man, fortsätter departementschefen, tillsätta en fristående kommitté för att handha utförandet av musköanläggningen, har man att räkna med antingen att fortifikationsförvaltningen måste i åtskilliga hänseenden biträda nämnda kommitté eller ock att dragkamp om personalen skulle uppstå mellan ämbetsverket och kommittén. Departementschefen anser det under sådana förhållanden lämpligast, att fortifikationsförvaltningen får svara för utförandet även av musköanläggningen, och förutsätter, att härav betingade tillfälliga organisationsförändringar inom ämbetsverket får beslutas av Kungl. Maj:t. Emellertid må man icke bortse från att det här gäller en anläggning av helt annan storleksordning än dem som vanligen utföres. Vidare är att beakta, att för varvets utflyttning krävs en rad andra åtgärder än genomförandet av byggnadsarbetena å Muskö. Sålunda skall bostäder anskaffas genom vederbörande kommuners försorg, personaltransporterna skall ordnas, varvets maskinpark och transportmateriel skall kompletteras o. s. v. En nära samordning mellan de olika åtgärderna erfordras för att resultatet skall bli tillfredsställande. Därför bör enligt departementschefens mening fortifikationsförvaltningen biträdas av en särskild kommitté, som har att deltaga i planläggningen av byggnadsåtgärderna och följa arbetets utförande, svara för kontakten med de berörda kommunerna och samordna de åtgärder, som ankommer på olika statliga organ.

I det planerade varvet skall ingå vissa anläggningar som redan beslutats av riksdagen. Departementschefen räknar icke med att under nästa budgetår skall igångsättas andra arbeten än sådana som ingår i det redan beslutade byggnadsprogrammet. Någon ytterligare medelsanvisning för arbeten på platsen erfordras således icke för nästa budgetår. Kostnaderna för erforderlig förplanering av varvsanläggningen torde, i den mån de ej kan rymmas inom fortifikationsförvaltningens ordinarie anslag, få i mån av tillgång bestridas från de medel som anvisats för de redan beslutade anläggningarna.

Den fortsatta utbyggnadstakten blir, framhåller departementschefen vidare, beroende av ett flertal faktorer som icke nu kan överblickas. Det är därför icke möjligt att nu angiva storleken av de årliga anslag som erfordras under utbyggnadstiden. Om anläggningen skulle kunna färdigställas på 10 år — vilket knappast synes sannolikt — skulle det genomsnittliga medelsbehovet per år uppgå till omkring 25 miljoner kronor. Om utbyggnadstiden skulle komma att förlängas till 15 år, nedgår det årliga medelsbehovet till icke fullt 17 miljoner kronor. Det bör ankomma på fortifikationsförvaltningen i samråd med

marinledningen och förenämnda kommitté att uppgöra en plan för anläggningsarbetenas bedrivande och på grundval därav framlägga förslag om hur årsanslagen bör beräknas för att arbetena skall kunna utföras på ett ur teknisk och ekonomisk synpunkt lämpligt sätt.

I den beräknade totalkostnaden ingår icke blott medel för investeringsarbeten utan även kostnader, som skall bestridas från driftbudgetanslag. Fördelningen mellan dessa båda huvudkategorier framgår i stora drag av den förut lämnade redogörelsen. Detaljuppdelningen får göras i samband med medelsäskandena för de olika ändamålen. Av kostnaderna för investeringsarbeten hänför sig största delen till bergrumsanläggningar. Betydande belopp belöper emellertid på kaserner, tjänstebostäder och andra friliggande byggnader och anläggningar. Örlogsbasutredningen har icke berört frågan, hur investeringsanslagen med hänsyn härtill bör fördelas mellan marinens och befästningars delfonder av försvarets fastighetsfond. Denna fråga bör enligt departementschefen klarläggas av fortifikationsförvaltningen.

Beträffande den nya örlogsstationen m. m. har departementschefen redan angivit, att vissa förändringar inträffat rörande det underlag, på vilket örlogsbasutredningen grundat sina beräkningar, och att därför en viss översyn av förslaget är påkallad. Någon medelsanvisning bör enligt departementschefen icke ifrågakomma, innan denna översyn verkställts. Vid översynen bör även frågorna om lämplig utbyggnadstid och om erforderlig samordning av varvets och stationens flyttning beaktas.

Departementschefen delar utredningens uppfattning, att arbetet med anläggningarna å Berga bör i vanlig ordning omhänderhas av fortifikationsförvaltningen.

Utskottet.

Såsom i ärendet framhållits har frågan om en förflyttning av Stockholms örlogsbas alltsedan år 1863 varit föremål för ett flertal utredningar. Det är därför att hälsa med tillfredsställelse, att ett principförslag till frågans lösning nu underställts riksdagens prövning. Utflyttningen av örlogsbasen innefattar emellertid ett spörsmål av betydande ekonomisk räckvidd. Enligt verkställda beräkningar skulle totalkostnaden för den tilltänkta varvsanläggningen m. m. uppgå till sammanlagt omkring 275 miljoner kronor enligt nuvarande prisläge.

Innan utskottet närmare ingår på Kungl. Maj:ts förslag vill utskottet erinra, att enligt beslut vid 1948 års riksdag skola inom Stockholms skärgårdsområde finnas såväl en fredsbas som en primär krigsbas för flottan. Någon ändring härvidlag har sedermera icke ifrågasatts.

Utskottet är av den uppfattningen, att det av ekonomiska skäl och ur beredskapssynpunkt är önskvärt, att fredsvarvet och krigsreparationsbasen

om möjligt utgöras av en och samma anläggning. Det är också främst från denna utgångspunkt, som frågan om Stockholms örlogsvarvs framtida ordnande bedömts.

Örlogsbasutredningen har enligt utskottets mening med full tydlighet visat, att örlogsvarvet icke kan på sin nuvarande plats, vars belägenhet dessutom ur flera synpunkter icke är lämplig, moderniseras och utbyggas så, att detsamma motsvarar de krav, som ej minst med hänsyn till den vapentekniska utvecklingen böra kunna ställas på en nutida krigsreparationsbas. Det synes utskottet därför ofrånkomligt, att örlogsvarvet flyttas till annan plats. Örlogsbasutredningens förslag i denna del, till vilket departementschefen ansluter sig, har nästan undantagslöst godtagits av i ärendet hörda myndigheter och organ. Även utskottet är trots de betydande kostnader, som förslaget medför, berett att i princip förorda, att en förflyttning kommer till stånd.

De skäl, som förestavat en utflyttning av örlogsvarvet, föreligga icke med samma styrka i fråga om örlogsstationen. Departementschefen har emellertid anfört enligt utskottets mening bärande skäl för att även härvidlag en förflyttning bör komma till stånd. Utskottet har vid övervägande av denna fråga funnit en tillfredsställande lösning vara, att, såsom departementschefen föreslagit, de av örlogsstationens uppgifter, som äga direkt anknytning till varvet, överflyttas till den blivande varvsplatsen, medan återstoden av stationen förlägges till Berga i omedelbar anslutning till marinen där befintliga skolor. Utskottet anser även, att marindistriktets huvudförråd bör utflyttas tillsammans med varvet och stationen.

Vad härefter beträffar valet av plats för den nya örlogsbasen har denna fråga varit föremål för grundliga undersökningar. Därvid har, vilket även utskottet vid besök på ort och ställe kunnat konstatera, det bergmassiv som utgöres av den s. k. Sköldudden å Muskö befunnits vara en ur flera synpunkter för en krigsreparationsbas synnerligen lämplig plats. Utskottet har också funnit, att tillräckliga förutsättningar äro för handen att utnyttja en anläggning därstädes även såsom fredsbas. I detta sammanhang vill utskottet erinra, att riksdagen redan investerat betydande belopp i marina anläggningar inom Hårsfjärdsområdet, varjämte omfattande markförvärv genomförts för att säkra flottans behov av mark därstädes. Utskottet är alltså av den uppfattningen, att den föreslagna platsen för örlogsbasen bör godtagas.

Enligt vad som vid utredningen framkommit synes det vara ett oeftergivligt villkor, att anläggningen till sina vitala delar inspränges i berg. Utskottet tillstyrker således förslaget även härutinnan.

Beträffande varvsanläggningens omfattning och utformning kan utskottet i stort sett ansluta sig till huvuddragen i det föreliggande förslaget. Utskottet utgår härvid från att anläggningen i första hand skall avpassas

efter dess uppgift som reparationsbas under krig. Det är emellertid enligt utskottets mening angeläget, att frågan om örlogsbasens dimensionering icke nu till alla delar fastläses. Varvets kapacitet och arbetsvolym och därmed förenade krav på utrymme bli bl. a. beroende på vilka fordringar, som under beredskap och krig kunna komma att ställas på anläggningen. Detta är emellertid i sin tur avhängigt av frågan, vilken roll som flottan framdeles kan komma att få inom det totala försvaret. Frågan är värd uppmärksamhet ej minst med hänsyn till den avsevärda tid, som beräknas förflyta, innan Muskö-anläggningen kan tagas i bruk. Utskottet vill vidare erinra, att utskottet i sitt av riksdagen i våras godkända utlåtande nr 34 påtalade vissa olägenheter, som vore förenade med den nuvarande organisationen vid Karlskrona örlogsvarv, varjämte utskottet framhöll att varvet vore i trängande behov av teknisk upprustning. Med hänsyn till såväl dessa som av riksdagens revisorer och marinförvaltningen anmärkta förhållanden av i huvudsak samma innebörd har Kungl. Maj:t den 23 juli innevarande år tillsatt en kommitté, örlogsvarvsutredningen, för översyn av örlogsvarvens organisation under såväl freds- som krigsförhållanden, därvid även närstående marinorganisatoriska problem borde utredas. Ej enbart frågan om flottans framtida sammansättning utan även resultatet av nämnda utredningsarbete kunna således komma att medföra vissa omDispositioner beträffande den i propositionen skisserade utbyggnaden. Mot bakgrunden av det anförda synes utskottet alltså största försiktighet böra iakttagas, då det gäller att fastställa ramen för anläggningens omfattning, så att densamma icke göres större än som oundgängligen kan komma att krävas. I anslutning till denna uppfattning vill utskottet ifrågasätta, om ställning redan nu bör tagas till frågan om den av departementschefen föreslagna till 8 miljoner kronor enligt 1950 års prisläge kostnadsberäknade större flytdockan. Detta detaljspörsmål synes enligt utskottets mening vara av natur att lämpligen böra upptagas till slutlig behandling först vid den senare tidpunkt, då på varvets dimensionering inverkan faktorer bättre kunna överblickas.

Departementschefen förutsätter, att nybyggnadsprogrammet för örlogsstationen m. m. underkastas översyn med hänsyn till vissa efter örlogsbasutredningens slutförande inträdda förändrade förhållanden. Utskottet saknar därför anledning att nu ingå på därmed förknippade problem.

Vad beträffar den framtida användningen av de genom örlogsbasens utflyttning frigjorda områdena synas utskottet i likhet med departementschefen starka skäl tala mot en försäljning av dessa områden, vilka äro särskilt lämpade att tillgodose statens behov av lokaler för olika kulturella ändamål. Frågan är emellertid jämväl enligt utskottets mening av sådan räckvidd, att, innan definitivt beslut fattas, densamma bör göras till föremål för en grundlig och allsidig utredning.

Utskottet anser, att tiden för den nya varvsanläggningens utbyggnad icke bör bliva längre än som oundgängligen erfordras för att arbetena skola kunna bedrivas på ett ur teknisk och ekonomisk synpunkt lämpligt sätt. Denna tid har departementschefen preliminärt uppskattat till 10 å 15 år. Då för bedömande av frågan om såväl den fortsatta utbyggnadstakten som årsanslagens beräkning en särskild plan framdeles kommer att uppgöras genom fortifikationsförvaltningens försorg, anser utskottet sig icke nu böra närmare ingå på dessa spörsmål. Utskottet räknar emellertid med att tiden för arbetets utförande kan i viss mån bliva beroende av arbetskraftsproblemet och det allmänna konjunkurläget inom byggnadsbranschen.

I årets statsverksproposition (kapitalbudgeten, bilaga 25, punkt 34) har Kungl. Maj:t till flyttning av Stockholms örlogsbas för budgetåret 1953/54 beräknat ett investeringsanslag av 460 000 kronor. I den nu föreliggande propositionen förutsätts icke skola för innevarande budgetår igångsättas andra arbeten än sådana, som ingå i det redan beslutade byggnadsprogrammet. Härav följer, att någon ytterligare medelsanvisning för arbeten på platsen icke erfordras för nämnda budgetår.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må besluta, att Stockholms örlogsbas skall flyttas till Stockholms södra skärgård i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 8 april 1953.

Stockholm den 17 november 1953.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Näs-gård, Leander, Gillström, Näsström, Bergh, Hesselbom, Einar Persson, Alfred Nilsson, Edvin Thun, Erik Svedberg, Lundgren, Ivar Nilzon och Axel Andersson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Malm-borg i Skövde, Bergström, Andersson i Malmö, Ståhl, Svensson i Ljungskile, Lindholm, Eriksson i Sandby, Staxäng, Johansson i Mysinge, Åkerström, Wedén, Petterson i Degerfors och Onsjö.

Reservation

av herr *Åkerström*.